

Universal Declaration of Human Rights - Nzema

© 1996 – 2009 The Office of the High Commissioner for Human Rights

This HTML version prepared by the *UDHR in Unicode* project, <http://www.unicode.org/udhr>.

EWIADEAMRA NOLOBOLÉ MƆƆ FALE SONLA NWO ADENLENYIANLE NE MƆ LA ANWO

MƆLEBEBƆ

Wɔ mekɛ ala mɔ Maanle Maanle mɔ Eku ye anu la gyinlabelɛ nee pɛpɛzɛɛ nee anwoadenlenyianle a fa atianwolilɛ, pɛpɛlilɛ nee anzondwolɛ ba ewiade anu la,

Wɔ mekɛ ala mɔ menli embu sonla nwo adenlenyianle ne mɔ bie amaa ɔlua zo nyɛɛ mgbane mgbane ɔɔnwo ɛsisi ɛmaa menli adwenle ɛzekye, nee ewiade ne mɔ ɛɛba mɔ sonla biala banyia adenle aha edwɛkɛ biala mɔ ɔdaye ɔkulo, nee diedi biala mɔ ɔdaye ɔkulo kɛ ɔdie ɔdi na ɔnzulo la, ɛmaa bɛla ye ali kɛ, ɛhye a le awienvolɛma anyelazo kpole kpale la,

Wɔ mekɛ ala mɔ ɔhyia, saa bɛnɛhyɛ sonla bɛnɛmaa ɔnɛho ɔnɛtia ɛsisilɛ nee atisesebɛyɛɛ, kɛ ɔwɔ kɛ mɛla ɔ sonla nwo adenlenyianle ne mɔ anwo bane la,

Wɔ mekɛ ala mɔ ɔhyia kɛ bɛmaa agɔnwolɛyɛɛ wɔ Maanle Maanle avinli kenya anyuhɔɛ la,

Wɔ mekɛ ala mɔ Maamgbolɛ Koyɛɛ ne anu amra ɛva bɛ diedi mɔ wɔ sonla nwo adenlenyianle ne mɔ, ye gyinlabelɛ nee ye dibilɛ nee mrenya nee mraale adenlenyianle pɛpɛ ne mɔ anu la ɛwula sonla nwo adenlenyianle nwo mɛla ne mɔ bɛfɛɛ ye "Kyata" (Charter) ne anu na bɛliɛ bɛdo nu kɛ bɛboa bɛamaa menli anyia anyuhɔɛ nee tɛnlableɛ kpale wɔ atianwolilɛ ɔɔkɔ nu la,

Wɔ mekɛ ala mɔ Maanle Maanle mɔ Maamgbolɛ Koyɛɛ Eku ne anu nee Maamgbolɛ Koyɛɛ ne ɛbo ɛwɔkɛ kɛ bɛmaa awie biala anyɛ azɔ sonla nwo adenlenyianle nee atianwolilɛ ne mɔ na bɛali zolɛ kpale la,

Wɔ mekɛ ala mɔ adenlenyianle nee atianwolilɛ ɛhye mɔ anwo ndelebɛbo kpale hyia kpole kpale maa ɛwɔkɛbɔɛ ne azolilɛ anzɛ mɔnɔlilɛ ne la,

Ati, Kekala

MAAMGBOLÉ KOYÉLE AYIA NE

ɔɔ nolo kɛ

Ewiadeamra Nolobolɛ MɔƆ Fale Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo ɛhye

le debie ko mɔ yelie yedo nu yɛmaa awie biala nee Maanle biala, amaa awie biala nee Eku biala mɔ dahuu kɛva. Nolobolɛ ɛhye kɛzie ye adwenle nu la ɔɔ mɔdenle alua ngilehileɛ nee ndetɛɛ zo yeamaa nidi ara adenlenyianle nee atianwolilɛ ɛhye mɔ anwo, na eza yealua ngɔzo ndenle zo, Maanle nee Maanle Maanle zo, yeaboa yeamaa menli mɔ wɔ Maanle Maanle mɔ wɔ Eku ne anu nee Maanle Maanle mɔ Eku ne sie bɛ la anu amra amuala alie ado nu kpale na bɛali zolɛ kpale.

Edwɛkɛkpɔkɛ 1

Menli muala di bɛ ti anwo na eza noko bɛsɛ wɔ dibilɛ nee adenlenyianle nu. Bɛɛ ndwenlenwo nee adwenle, yɛmɔti ɔwɔ kɛ bɛkile adiemayɛɛ bɛmaa bɛ nwo ngoko.

Edwɛkɛkpɔkɛ 2

Sonla ko biala lɛ adenle nyia adenlenyianle nee atianwolilɛ ne mɔ mɔ bɛva bɛwula Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobolɛ ɛhye anu la amuala bie. Onle kɛ ngakyile anzɛ ngilehilenu anzɛ nyeyenu biala mɔ fale menli ekpunli, menli ngakyile, nrenya anzɛ raalɛ, anɛɛ, Nyamenlezonlenle, maanyɛɛ anzɛ adwenle bie, Maanle anzɛ menli abohileɛ, agyapadɛɛ, awolɛ anzɛ gyinlabelɛ gyɛne biala anwo la bie ba.

Eza noko ɔnke ke bekile ngakyile anzeɛ nyeyenu biala wɔ maanyele, melazolile nu, anzeɛ maanle zo gyinlabelɛ nu wɔ maanle ne anzeɛ eleka mɔɔ sonla ne de la anu. Saa maanle ne di ɔ ti anwo o, saa maanle gyene a nea zo o, saa ɔnli ɔ ti anwo o, ɔnle ke ngakyile anzeɛ ngilehilenu biala ba nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 3

Ɔwɔ ke awie biala nyia ngoane, fanwodi nee sonla nwo baneɔle.

Edwɛkɛkpɔkɛ 4

Ɔnle ke bɛye awie biala kanra. Ɔwɔ ke betua aanrayele nee aanra edɔnele wɔ adenle biala anu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 5

Ɔnle ke bekile awie biala nyane anzeɛ bɛye ye atisesebe, amumuye anzeɛ begua ɔ nyunlu aze anzeɛ betwi ɔ nyunlu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 6

Ke mɔɔ mɛla se la, eleka biala mɔɔ awie biala lua la ɔwɔ ke benwu ke ɔdaye ɔle sonla.

Edwɛkɛkpɔkɛ 7

Ke mɔɔ mɛla se la, menli kɔkɔti se pepɛ mɔɔ ɔnle ke ngakyile anzeɛ ngilehilenu biala ba mɛla ne mɔɔ ɔ be nwo bane pepɛ la anu. Menli kɔkɔti le adenle nyia be nwo baneɔle pepɛ mɔɔ ko tia ngilehilenu anzeɛ nyeyenu mɔɔ tia Nolobɔle ehye nee debie biala mɔɔ maa zɛhae nyeyenu ne adenle la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 8

Sonla biala le adenle ke saa awie ye debie mɔɔ tia anwoadenlenyanle ne mɔ mɔɔ maamule nwo mɛla anzeɛ mɛla eva emaa ye la a, ɔwɔ ke kɔkɔto ne mɔ pepɛ die ye.

Edwɛkɛkpɔkɛ 9

Ɔnle ke bekɛye sonla, befa sonla besie anzeɛ bɛye sonla befi maanle ne anu wɔ meke mɔɔ ɔtefonle mɛla anzeɛ mɛla emmaa adenle la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 10

Wɔ awie biala adenlenyanle nee ye gyima ne mɔ anwo adwenlevalɛ nwo anzeɛ saa beka ke awie biala eyɛ etane a ɔwɔ ke kɔkɔto mɔɔ di ɔ ti anwo na ɔnli mɔguazo la di ye edwɛke wɔ bagua nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 11

1. Sonla biala mɔɔ bekeha ke yeyɛ etane mɔɔ ɔdi ke betwe ɔ nzo la le adenle ka ke ɔnze edwɛke ne anwo bie kyesɛ bedi ye edwɛke wɔ bagua nu kɔkɔto na kɔkɔto ne bua ye fɔle ke mɔɔ mɛla se la. Wɔ kɔkɔto eke ne ɔwɔ ke ɔnyia ninyene mɔɔ ɔfa pepɛ ɔdie ɔ nwo la kolaa.

2. Ɔnle ke bebua sonla biala fɔle wɔ nyelee etane biala mɔɔ wɔ meke mɔɔ ɔyele zɔhane nyelee ne la enee ɔnle etane mɔɔ ɔtia maanle anzeɛ maanle maanle mɛla la anwo. Anzeɛ ɔnle ke betwe sonla ne anzo bemaa ɔtɛla mɔɔ bepe bedo eke ne wɔ meke mɔɔ ɔyele etane ne la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 12

Ɔnle ke menli fa be nloa wulowula awie feabo, ye abusua, ye sua nu edwɛke nu anzeɛ ɔnle ke bekenga ye aheɔlata anzeɛ bebɔ ye anyiemgba beɛkye ye anyunlunyia. Sonla zɛhae le adenle maa mɛla ne pepɛ die ye anzeɛ ɔ ɔ nwo bane wɔ zɛhae akpɔsemadi ebɛla ne mɔ anwo.

Edwɛkɛkpɔkɛ 13

1. Sonla biala le adenle ɔfi eleka mɔɔ ɔde la ɔkɔtenla eleka biala mɔɔ ɔkulo la.
2. Sonla biala le adenle ɔfi maanle biala anu nee ye maanle nu ɔko maanle gyene nu na ɔkola ɔsia ɔba ye maanle nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 14

1. Sonla biala le adenle kɛ saa ɔlenwu amanɛɛ wɔ ye maanle nu a ɔkola ɔnriandi ɔko maanle gyene nu ɔmaa bɛmaa ye eleka ɔtenla anzɛɛ bɛɔɔ ɔ nwo bane.
2. Saa amanɛɛ ne mɔɔ ahenle ne elɛnwu ye la envi anzɛɛ enlua maanyɛɛ ti anzɛɛ ye nyɛɛɛ ne tia Maamgbɔle Koyɛɛ mɛla ne nee ye bodane ne mɔ a, yemɔ maanle gyene ne enle adenle kɛ ɔkelie ye azie anzɛɛ ɔkɛɔɔ ɔ nwo bane.

Edwɛkɛkpɔkɛ 15

1. Sonla biala le adenle kɛ ɔye ekulomani.
2. ɔnle kɛ bɛbu ekulomani biala kɛ ɔle ɛyɛvolɛ la. Eza noko ɔnle kɛ bɛsi awie biala mɔɔ kpɔndɛ kɛ ɔkakyi ye ekulomaniyɛɛ la adenle wɔ mekɛ mɔɔ mɛla ɛmmaa adenle la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 16

1. Mrenya nee mraale mɔɔ bɛkɛdwu agyalehɔle la, saa bɛle duzu menli o, saa bɛvi duzu maanle nu o, anzɛɛ saa bɛkɔ duzu asɔne o, bɛle adenle bɛgya bɛ nwo na bɛɔɔ ɛdane. Bɛ mu nwɔ bɛle adenle pɛpɛ wɔ agyale nwo, wɔ bɛ agyale nee bɛ ewolebɔle nu.
2. ɔwɔ kɛ menli nwɔ ne die to nu kolaa na bɛagya bɛ nwo.
3. Kunli nee yeɛ nee bɛ mra a le ekpunli mɔɔ ɔɔ sua ɛkyekyeɛ bo anzɛɛ ekpunli mɔɔ tɛɛ ye menli dɔɔnwo a, yemɔti ɔwɔ kɛ menli ekpunli ne nee maanle ne mɔɔ bɛwɔ nu la sinza bɛ.

Edwɛkɛkpɔkɛ 17

1. Sonla biala le adenle kɛ ɔnyia ɔ ti anwo agyapadeɛ, eza noko ɔle adenle kɛ ɔ nee awie mɔ ɔɔ nu nyia agyapadeɛ.
2. ɔnle kɛ awie biala hwele ye agyapadeɛ wɔ mekɛ mɔɔ mɛla ɛmmaa adenle la.

Edwɛkɛkpɔkɛ 18

Sonla biala le adenle kɛ ɔdwenle adwenle biala na ɔsonle debie biala mɔɔ ɔkulo la, eza ɔle adenle ɔkakyi ye Nyamenlezonlenle ne anzɛɛ ye diedi ne nee fanwodi, yeɛ akee noko ɔle ɔ nwo adenle kɛ ɔ ngome anzɛɛ ɔ nee menli wɔ bagua anzɛɛ fealera nu ɔkile ye asɔne anzɛɛ ye diedi ne wɔ ngilehileɛ, nyɛɛɛ, ɛzonlenle nee boenleanle nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 19

Sonla biala le adenle kɛ ɔdwenle na ɔka edwɛkɛ mɔɔ ɔkulo la; eza ɔle ɔ nwo adenle kɛ ɔfa adwenle biala mɔɔ ngyegyɛɛ biala enle nwo na ɔdua nolobɔle ndenle ne mɔ biala anu ɔkpɔndɛ, ɔtie na ɔka edwɛkɛ ɔkile menli na ɔmaa bɛ adwenle mɔɔ ngyegyɛɛ biala enle nwo a.

Edwɛkɛkpɔkɛ 20

1. Sonla biala le adenle ɔko ayia anzɛɛ eku mɔɔ anzɔndwolɛ wɔ nu la bie.
2. ɔnle kɛ bɛhyɛ sonla bɛmaa ɔko eku nu.

Edwɛkɛkpɔkɛ 21

1. Sonla biala le adenle boa wɔ ye maanle ne ɛbulɛ nu, ɔle adenle ɔtu ɔ nwo ɔsie ɛkɛ ɔmaa bɛtu ye ɔko Melalile Ayia ne bie anzɛɛ ɔboa ɔmaa bɛtu menli bɛkɔ Melalile Ayia ne.

2. Sonla biala le adenle nyia maanle gyimayele nwo nvasoe wo ye maanle ne anu.

3. Ezuavole ne ehuloledee ne a le Arane tumi ne a, bekile be ehuloledee ehye wo meke biala nee nohale emadole mko awie biala nyia adenle to ye dee wo feabo nu anzee wo ndenle biala anu mko ngyeyele biala enle nu la.

Edwekekpe 22

Awie biala mko wo menli ekpunli avinli la wo ke maanle ne sinza ye eza wo ke maanle ne dua ye mndenlebo nee maanle maanle moale zo, nee ke maanle ko biala ye maamule, agyapadee, ezukoa, menli nee maandee gyinlabelle ne si de la azo maa sonla ko biala nyia ninyene mko hyia ye anyunlunyia nee ye boeyele nwo la.

Edwekekpe 23

1. Sonla biala le adenle ye gyima mko okulo la, Akee noko ko adenle ke onyia gyima ne anwo ahunlundwole. Eza noko wo ke maanle ne boa maa awie biala nyia gyima mko gyima ne envi ko sa a.

2. Sonla biala le adenle ke gyima mko kkeye la onyia nwole ahatuale ke mko saa awie gyene a yeke gyima zohane a annee kkenyia ye la.

3. Sonla biala mko ye gyima la wo ke nyia nwole ahatuale kpale mko kola cfa cnea ko ye nee ko mra amaa be tenlabelle nu aye kpale a. Eza noko wo ke onyia ezinzale ne mko maanle ne fa sinza menli la bie.

4. Sonla biala le adenle boa gyimayele Eku nu wo ye ehulolende ezinzale ti.

Edwekekpe 24

Sonla biala le adenle ke cdiye ye enwomenle bie na cdielie ko nye, na onyia meke ezinra mko cfa cye gyima na eza noko onyia meke mko saa cye gyima dedee a cfa cdiye ye enwomenle bie na betua ye nwole kake la a.

Edwekekpe 25

1. Sonla biala le adenle ke ko nee ko ye nee ko mra nyia tenlabelle kpale mko fale be ngoane, ale, edanle, dabele nee ayileyele nee ninyene mko hyia maa be la anwo. Wo ke benyia moale wo meke mko benye gyima, anwonyane kebo be, bengola gyima ye, kunli anzee yeke kewu, bekeye mgbanyinli annee lua ndenle bie azo bengola benne be nwo la.

2. Wo ke mreladane nee ngakula nyia moale nee enleanle kpale. Kakula biala, saa begyale ko nli annee beangya ko nli na beawo na beawo ye o, wo ke benea ye annee besinza ye ke mko cfeta la.

Edwekekpe 26

1. Sonla biala le adenle sukoa nwoma. Onle ke betua nwomazukoale nwo kake biala, boho wo molebebo nwomazukoale dee ne anwo. Wo ke molebebo nwomazukoale ne ye nyie maa kakula biala. Wo ke menli nyia adenle sukoa mbulale nee milahyinli nee gyima nwo nwoma. Eza noko awie biala mko bo mndenle la kola sukoa nwoma kpole.

2. Wo ke nwomazukoale maa awie biala tenlabelle nu ye kpale na cmaa sonla nwo adenlenyanle nee ye atianwolile ne mko enilile gyinla kpundii. Wo ke nwomazukoale maa ndelebebo, be kunlu elile nee agonwoleyele ba maanle maanle avinli, menli annee asone asone avinli na cboa cmaa Maamgbole Koyele gyima ne mko cledi mko cfale anzondwole nwo la di munli.

3. Awovolema le adenle ke beama be mra sukoa nwoma mko bekulo ke be mra ne mko sukoa la.

Edwekekpe 27

1. Sonla biala le adenle ke cdaye cye maandee nyiele biala mko beye wo maanle annee sua ne azo la bie, na eza onyia ninyene edolole nee abodee nwo nrelebe nwo anyuhole nvasoe ne mko bie.

2. Sonla biala le adenle ke onyia debie mko kexele mko fale abodee nwo nrelebe, nwoma annee debie mko kedole la anwo banebole.

Edwεεεkpε 28

Sonla biala le adenle ke ɔ nee menli nee maanle maanle nu amra di ngitanwo amaa yeanyia adenlenyianle nee atianwolile ne mo kɔ kɔ Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle ehye anu la nwo nvasoe kpale.

Edwεεεkpε 29

1. Sonla biala le gyima ye fa maa ye menli mo kɔ be avinli la amaa ɔlua zo yeahola yeanyia anyuhɔle anze yeali munli.
2. Saa sonla biala fa ye adenlenyianle nee atianwolile ne mo aye gyima a, enee ɔngile ke ɔle adenle ɔbulu mela zo; kɔ ke ɔdi ɔ ɔnwo mo adenlenyianle nee atianwolile ne mo eni na kɔ ye ebela ke mo maanle ne mo kɔ nu la mela ne mo kɔ fale benwonilile, anzondwole nee ye boeyele ne se la.
3. Onle ke bedua adenlenyianle nee atianwolile ehye mo azo beye ninyene mo ɔtietia anze ɔbulu bodane nee ndenle ne mo kɔ Maamgbole Koyele ne ehyehye edo eke la azo.

Edwεεεkpε 30

Debie biala mo kɔ Sonla Nwo Adenlenyianle Nwo Nolobɔle ehye anu la engyi eke ne emmaa maanle ko, anze menli ekpunli ko anze sonla ko angome mo kɔ maa ye adenle ɔye debie ɔɔkye adenlenyianle nee atianwolile ne mo kɔ behyehye bedo eke ne la a.
